

Միպերիացի օրհարդր:

Պօղոս առաջին կայսեր թագաւորութեան վերջին տարիները մեծ հաճախ հանեց մատաղ աղջկան մը քաջատրտութիւնը, որ ոտքով ճամբայ ելաւ Միպերիայէն Վեդերսպուրկ երթալու՝ իրեն հօրը համար շնորհք խնդրելու անանկ որ ինչուան երևելի հեղինակ մը յորդորուեցաւ՝ աս զարմանալի՝ ճանապարհորդը վիպասանութեան դիւցազնուհի մը ընելու: Բայց զինքը ճանչցողները կարծես թէ կը ցաւին որ սիրոյ դէպքեր և վիպասանական գաղափարներ աւելցուած են երիտասարդ և ազնուական աղջկան մը վրայ՝ որ բաց յորդիական սիրոյ երբէք ուրիշ կիրք մը չունեցաւ, և որ անօգնական և առանց խրատու, գտաւ իրեն սրտին մէջ վեհանձն գործոյ մը մտածութիւնը և զայն կատարելու ոյժը:

Եթէ այս վէպքերս ու դէպքերս չեն աղգեր այն արտօնութեան զարմանքը ինչ որ վիպասան մը կրնայ երևակայական անձինքներով պատճառել, անշուշտ արտօնութեան պիտի կարդացուի իրեն կենաց պարզ պատմութիւնը՝ որ շատ խիչ հաճոյալուր է ինքն յինքեան, առանց ուրիշ զարդ մը ունենալու բաց ՚ի ճշմարտութենէ:

Իրաբովիա Նոբուլոֆ էր իր անունը: Հայրը Աբրահիայի ազնուական ընտանեացմէ մէկը՝ ծնած էր Աւնկարիոյ մէջ, ուր որ ըստ հանգամանաց բաղդին եկած էին իրեն ծնողքը, և քիչ մը ատեն՝ սև հիւսարներուն մէջ ծառայելէն վերջը՝ քիչ ատենէն թողուց զիրենք ու Սուսաստան եկաւ կարգուեցաւ: Երբէն իրեն հայրենեացը մէջ գինուորական կենաց մէջ մտաւ, շատ տարի ուս գնդերու մէջ ծառայեց և բազմաթիւ պատերազմներ ըրաւ Տաճկաց դէմ: Իսմայիլի և () շաքոֆի յարձակմանց մէջն ալ գտնուեցաւ և իր քաջութեամբը բոլոր գնդին համար-

1. Գողէն տիկինը: (Mme Cottin.)

մանն արժանի եղաւ: Յայտնի չէ իրեն Միպերիա արքայութեան պատճառը, իր դատաստանին և վերաքննութեանը ծածուկ պահուած ըլլալուն համար սակայն կարծեցին ոմանք որ իրեն զըլխաւորին զրպարտութեամբը դատաստանի կանչուած ըլլայ՝ անհնազանդութեան մը պատճառաւ: Ինչ որ ալ ըլլայ՝ իր աղջկանը ճամբորդութեանը ատեն 14 տարիէ ՚ի վեր էր՝ որ Միպերիա գաւառին Ելիմ քաղաքն արքայութեան էր, Երազմանի սահմաններուն մօտ, և առօրեայ առած տասը տոբէրութիւն կ'ապրէր բոլոր ընտանեօք, որ հասարակաց աշխատութեանց դատապարտեալ չեղող կայանաւորաց համար օրոշեալ էր:

Իրաբովիա իր աշխատութեամբը ծնողքը կը խնամէր, քաղքին լուացարարներուն կամ հնձողներուն կ'օգնէր և արտորէից մէջ ամենայն աշխատութեանց՝ մէջ որչափ որ ձեռքէն կու գար մասնակից կ'ըլլար, և իրեն վճարքին տեղ՝ ցորեն, հակիթ և տեսակ տեսակ ընդեղէններ կը բերէր: Տղաիւց Միպերիա եկած ըլլալուն և բնաւ լաւագոյն վիճակի մը գաղափար չունենալուն, ուրախութեամբ ինքզինքը այս դժուարին աշխատութեանց կու տար, որինցմէ շատ նեղութիւն կը կրէր: Երբ փափուկ ձեռքերը կարծես թէ ուրիշ զբաղանայ համար շինուած էին: Ս'այրը՝ բոլորովին ինքզինքը իրենց խեղճ գերդաստանը հոգալու տուած՝ կը համբերէր իր ցաւալի վիճակին վրայ. բայց հայրը՝ ՚ի օղայութենէ զինուորական գործունեայ կենաց վարժած ըլլալով՝ չէր կրնար համակամութեամբ կրել իրեն բաղդը, և շատ անգամ կը յուսահատէր. զոր թշուառութեան սաստկութիւնն իսկ չէ կրնար արդարացնել:

Ինչպէս և կը ջանար պահելու Իրաբովիայէն իրեն վշտերը՝ որ սիրտը կը կեղեքէին, բայց անիկայ շատ անգամ տեսեր էր իրեն լալը այն անջրպետին ձեղքուածքներէն՝ որ իրեն խցիկը ծնողացը սենեկէն կը բաժնէր, և սկսած էր բաւական ատենէ ՚ի վեր իրենց թշուառ վիճակին վրայ մտածելու:

Ի դրուլոֆ քանի մը ամիս էր որ ազերսագիր մը ուղղած էր Սիպերիոյ քաղաքապետին, որ իրեն նախկին աղերսանացն ոչ երբէք պատասխան տուեր էր: Եւ ուղիք յանձնած էր պատժական գործողութեան համար Իշի մէն անցնող սպայի մը, որ խոստացեր էր պաշտպանելու իրեն բողոքը քաղաքապետին առջև: Ինչո՞ք անով քիչ մը յոյս առեր էր, բայց առաջուան պէս ամենեւին պատասխան չընդունեցաւ: Իր և իցէ ճանապարհորդ, որ և իցէ թղթաբեր որ Վոպոլսէն կու գար, (հազիւ երբէք հանդիպող դէպք), կրած վտերուն վրայ կ'աւելցնէր նաև ընդունայն յուսով խաբուած ըլլալուն տանջանքն ալ:

Եւ յս տխուր վայրկեաններէն մէկուն մէջ, անգամ մը աղջիկը հունձքէ դառնալով տեսաւ իրեն մայրը որ արտօսարալից կու լար, և սոսկացաւ մնաց հօրը մահահատիկ դեղնութենէն և տխուր նայուածքէն՝ որ տառապագին ցաւոց մէջ ընկղմած էր: «Վհաւասիկ, պոռաց, երբոր տեսաւ զինքը, տհաւասիկ ամենէն աւելի դառն վիշտս. տհաւասիկ զաւակս որ իր բարկութեանը մէջ տուաւ ինձի Վստուած, որպէս զի կրկնապատիկ տանջուիմ իր և իմ թշուառութեամբս, որպէս զի աչքիս առջևը տեսնեմ իրեն առ սակաւ սակաւ հիւժիլը ծառայական աշխատութեամբ մաշելով. և որպէս զի հայրութիւնը՝ որ ամէնուն համար երջանկութեան անուն մըն է, միայն ինձի համար ըլլայ վերջին վախճան անիծիցն Վստուծոյ:», Բրաքը վիտ սարսափած գիրկն ինկաւ. մայր և դուստր իրենց արցունքը անոր արցունքներուն հետ խառնելով հանգարտեցուցին զինքը. բայց այս տեսարանս ամենամեծ ազդեցութիւն ըրաւ աղջկան սրտին վրայ: Եւ յս առաջին անգամն էր որ ծնողքն իր առջևը յայտնապէս իրենց յուսահատ վիճակին վրայ խօսեցան, այս առաջին անգամն էր որ իր ընտանեացը թշուառութիւնը ամբողջապէս իմացաւ:

Եւ յս միջոցին՝ իր տասնըհինգ տա-

րուան հասակին մէջ՝ առաջին անգամ Ռեդերսպուրկ երթալու և իր հօրը համար շնորհք խնդրելու խորհուրդը միտքն ինկաւ: Ինքն իսկ անձամբ կը պատմէր որ օր մը երբ հազիւ աղօթքը լինցուցեր էր, յանկարծ կայծակի պէս այս յաջող մտածութիւնս եկաւ իրեն և կարգէ դուրս յուզմունք մը պատճառեց. և միշտ համոզուած էր որ անիկայ Վստուծոյ կողմանէ ազդեցութիւն մըն էր. և այս հաստատուն վստահութիւնը ամբաստանեց զինքը ամենայն վհատեցուցիչ պարագայներու մէջ:

Ինչուան ան ատեն ազատութեան յոյսը դեռ չէր տեղի գտած իրեն սրտին մէջ. այս նոր զգացմունքս սաստիկ ուրախացուց զինքը. մէկէն նորէն սկսաւ աղօթք ընել, բայց միտքը անանկ շփուած էր որ ինքն ալ չգիտնալով թէ ինչ կ'ուզէ խնդրել Վստուծմէ, աղաչեց միայն որ չզրկէ Վստուած զինքը այն զուարճութենէն որ կը զգար և չէր կրնար բացատրել: Բայց շուտ մը Ռեդերսպուրկ երթալու, և կայսեր ոտքն ինկնալու, և իրեն հօրը համար շնորհք խնդրելու խորհուրդը՝ միտքն եկաւ, որ միշտ անկէ վերջը բոլոր ուշադրութիւնը գրաւած էր:

Տանը մերձակայ ցարասի անտառի մը ծայրը ընտրած էր իրեն համար սիրելի տեղ մը, ուր որ յաճախ աղօթք ընելու կը քաշուէր. անկէ վերջը աւելի ճիշտ եղաւ գալու հոն. և այն խորհրդովը լեցուած աղաչելու զՎստուած բոլոր հոգւոյն եռանդեամբ՝ որպէս զի յաջողէ Վստուած իր ճամբորդութիւնը, և տայ իրեն ոյժ և միջոց կատարելու զայն: Եւ մտածութեանս մէջ ընկղմած շատ անգամ, ինքզինքը անտառին մէջ կը մտնար, անիոյթ ըլլալով իր սովորական զբաղանացը, որուն համար ծնողքը զինքը կը յանդիմանէին: Եւ ատ ատեն անցաւ ինչուան որ համարձակեցաւ յայտնելու իրեն ընելիք ձեռնարկութիւնը որուն վրայ որ կը մտածէր: Սիրտը կը լքանէր ամէն անգամ որ հօրը կը մօտիկնար աս դժուարին յայտնութիւնն ընելու՝ զոր ինք-

նին խի շփոթած կը նախագուշակեր թէ պիտի չկարենայ լաւ յաջողցնել Բայց բաւականապէս հասունցած կարծեց իր մտածութիւնը, որոշեց խօսելու օրը և առաջադրեց հաստատապէս իր երկչառութեանը յաղթելու :

Որոշեալ օրը Բարաքօվիա կանուխ անտառը քաշուեցաւ ինգրելու Բատուծմէ արիութիւն յայտնելու իր միտքը և պէտք եղած ճարտարխօսութիւնը ծնողքը համոզելու համար . ետքը տուն դարձաւ, միտքը հաստատուն դնելով խօսելու երկուքէն որուն որ հանդիպի : Արփափաքէր որ բաղդովին մայրը հանգիպէր՝ ուսկից աւելի կը յուսար որ զիջանի . բայց տանը մօտիկնալով տեսաւ որ հայրը դրան մօտ նստարանի մը վրայ նստած ծուխ կը քաշէր : Բրիութեամբ դէպ ՚ի իրեն եկաւ, սկսաւ յայանել իրեն խորհուրդը և բոլոր սրբտօնն ու եռանդեամբը հրաման խնդրեց Բեդերսպուրկ երթալու : Արբոր խօսքը լնցուց, հայրը՝ որ առանց ընդհատելու մօտիկ լրեր էր իրեն՝ կարգէ դուրս ծանրութեամբ մը ձեռքէն բռնեց և մէկտեղ այն խուցը մտնալով ուր որ մայրը իրենց ձաշը կը պատրաստէր՝ « Աղակիցդ իմ, աղաղակեց, բարի լուր . մէկ զօրաւոր պաշտպան մը գտանք . ահա առիկ աղջիկնիս կ'ուզէ հիմա մէկէն դէպ ՚ի Բեդերսպուրկ ճամբայ ելլալ, և անձամբ խօսիլ կայսեր հետ : », Ատքը Արբուրֆ ծաղր ընելով պատմեց ինչ որ Բարաքօվիա իրեն ըսեր էր : « Բէլի լաւ կ'ընէր, պատասխանեց մայրը, եթէ բանին գործքին զբաղէր, փոխանակ գալու իրեն մտաց ցնորքները քեզի պատմելու : », Բարաքօվիա ծնողացը բարկութեանը դէմ պատրաստուած էր առաջուց, բայց ամենևին ոյժ չունեցաւ ծանականաց դէմ դնելու՝ որ կարծես թէ բոլոր իրեն յոյսը կ'ոչընչացնէր . և սկսաւ լալ դառնապէս : Ին ասէն հայրը՝ որ մէկ վայրկեան մը զուարթութեամբ իր բնութենէն դուրս ելեր էր, մէկէն նորէն իրեն խստութիւնն առաւ . բայց երբոր կը յանդիմանէր աղջիկը լալուն համար, մայրը գորովա-

նօք ու ծիծաղելով՝ գրկեց զայն՝ ու « Հնապա, ըսաւ, կտաւ մը ցուցնելով իրեն, սկըսէ սրբել սեղանը որ կերակուրի նստինք՝ ետքը հանգստեամբ կրնաս դուն դէպ ՚ի Բեդերսպուրկ ճամբայ ելլալ : »

Իսկ կերպս զԲարաքօվիան յանդիմանելու կամ արհամարհելու համար չէր, այլ զինքը իր խորհրդէն փոխելու համար . բայց փարատեցաւ իրեն վիշտը որ կրեց տեսնալով թէ իրեն հետ տղու մը պէս կը վարուէին, և ամենևին չը յուսահատեցաւ : Սառերը հալէր էին . նորէն շատ կերպեր փորձեց, և այնչափ աղաչեց ու ձանձրացուց՝ որ հօրը համբերութիւնը հատնելով խստութեամբ յանդիմանեց զինքը, և սաստիկ արգիլեց որ մէկ մըն ալ իր հետը աս բանիս վրայ չխօսի : Խի մայրը քաղցրութեամբ ջանաց համոզել զինքը որ դեռ պզտիկ էր այնպիսի դժուարին գործողութեան մը ձեռք զարնելու համար :

Երբ վրայ իրեք տարի անցաւ և Բարաքօվիա չհամարձակեցաւ ամենևին աս նիւթոյս վրայօք բերանը բանալու : Սօրը երկարատե հիւանդութիւնը բռնադատեց զինքը աւելի պատեհ ժամանակի մը թողլու իրեն խորհուրդը . բայց օր մը չեղաւ որ իր սովորական աղօթքներուն մէջ չաղօթէր նաև հօրմէն ճամբայ ելլալու հրաման ընդունելու համար, համոզուած ըլլալով որ օր մը Եստուած կը լսէ իրեն :

Երբ կրօնական ոգին, աս կենդանի հաւատքը այսպիսի պզտիկ հասակի մը մէջ, անոր համար աւելի զարմանալի է որով ՚ի դաստիարակութենէ եկած չէ : Հայրը թէպէտ և անկրօն չէր՝ բայց քիչ աղօթք կ'ընէր . իսկ մայրը՝ թէպէտ աւելի ճիշդ էր աս նկատմամբ, բայց ճշմարիտ խօսելով կրթութիւն չունէր, և Բարաքօվիային ունեցած եռանդուն զգացմունքները միայն ինքի բնութէն էին : Ա երջի իրեք տարիներուն մէջ միտքը հասունցաւ . արդէն ծնողացը խորհուրդներուն մէջ աւելի կշիռք մը ստացեր էր . ուստի կըրցաւ նորէն առաջարկել ու պնդել իրեն խորհուրդը :

զոր ծնողքը ալ իբրև տղայու թիւն չէին սեպեր. բայց որչափ որ աւելցեր էր իրենց կարօտութիւնը, այնչափ աւելի բոլոր ոգւով դէմ կեցան: Իրեն երթալուն դէմ դրած արգելքնին բնականապէս ոգւոյն վրայ ազդեցութիւն կ'ընէին. վասն զի ալ ոչ եթէ սպառնալիքով և ծաղրաբանութեամբ կը ջանային միտքը փոխել՝ այլ գորովանօք և արցունքով: « Ենք արդէն ծեր ենք, կ'ըսէին, ոչ ստակ և ոչ մէկ բարեկամ մը ունինք բոլոր Ռուսաստանի մէջ. ինչ սրտով պիտի թողուս դուն քու ծնողքդ աս անապատիս մէջ, որոնց միակ միթարութիւնն էս, վտանգաւոր ճամբորդութեան մը ձեռք զարնելու համար, որ կրնայ քու կարստեանդ և մեր մահուանը պատճառ ըլլալ: », Եւ պատճառներուն դէմ Իրասքովիայի պատասխանը միայն լալն էր. բայց միտքը ամենեւին չփոխուեցաւ, մանաւանդ թէ որ օրուան վրայ աւելի հաստատուեցաւ:

Սրիշ դժուարութիւն մ' ալ կար հորը ըսածներէն շատ աւելի իրական. չէր կրնար ձամբայ ելլել առանց անցագիր ունենալու, առանց որոյ անկարելի էր քաղքէն իսկ հեռանալ: Սրիշ կողմանէ ալ ամենեւին հաւանական չէր երևար որ Դոպուլքի քաղաքապետը՝ որ նամակներնուն պատասխան տուած չէր, հաճի այս շնորհքս իրենց ընելու: Իրասքովիա ստիպուեցաւ ուրեմն ուրիշ անգամուան մը թողու իրեն ձամբորդութիւնը, և բոլոր մտածութիւնն ան էր թէ ինչ միջոցով կրնար անցագիր մը ձեռք բերել:

Եւ աստեաները քաղքին մէջ՝ Եւայլէր անունով գերի մը կար որ Ռուսաստանի մէջ ծնած էր և գերմանացի դերձակի մը որդի էր. աս մարդս քիչ մը ատեն Դոպուլքի համալսարանին մէջ ուսանողի մը ծառայ եղած էր, և այս պատճառաւ զարմանալի հանձարաւոր մէկը կը սեպուէր Եւայլի մէջ: Եւայլէր ինքզինքը անհաւատ կը համարէր. և աս իրեն մէկ տեսակ մը խենթութեամբ և ըրած ամենակարևոր արուեստու-

վը՝ ծանօթ էր բոլոր քաղքին բնակչացն և բանտարգելոց, որոնցմէ ոմանք ըզգեստնին կարել կու տային իրեն, և ոմանք իրեն անպատեհ յիմարաբանութեամբ կը զուարճանային: Եւ վերջիններուն թուոյն մէջ էր նաև Դոբուլքի, անոր համար՝ Եւայլէր երբեմն իրեն տունը կու գար: Եւայլէր գիտէր Իրասքովիայի կրօնական եռանդը, ծաղր կ'ընէր իրեն ջերմեռանդութիւնը և Սերբուհի Իրասքովիա դրած էր անունը. բայց ազջիկը զ'Եւայլէր՝ եղածէն աւելի ճարտար ու հնարագէտի տեղ դրած ըլլալով՝ կը մտածէր աղերսագիր մը գրել տալ իրեն, զոր քաղաքապետին կ'ուզէր ուղղել, յուսալով որ հայրը անունը ստորագրելէն դուրս ուրիշ ընելիք չունենալով՝ աւելի դիւրաւ կը հաւանէր:

() ր մը առուակին եզերքը իրեն լուացքն ընելէն ըմպնելէն վերջը՝ կը պատրաստուէր իր բնակարանը դառնալու. բայց ձամբայ ելլելէն առաջ իր սովորական կերպովը շատ անգամ իրաչակնքեց երեսը և դժուարութեամբ ուսը զարկաւ թրջած կտաւը. դիպուածով՝ Եւայլէր հոնկէ անցնելով ու տեսնելով ծաղր ըրաւ և ըսաւ. « Ի՞նչ որ քանի մը հատ աւելի ըրած ըլլայիր այս ձևերէդ՝ հրաշք մըն ալ կը գործէիր, և կտաւդ ինքնիրեն կ'ելլար տուն կ'երթար: », Ետքը բռնութեամբ բեռ իրեն քաշելով՝ « Հոս տուր, ըսաւ, և տես թէ անհաւատները՝ զոր այնչափ կ'ատես, բարի մարդիկ են: », Իրացնէ առաւ զամբիւղը ինչուան քաղաքը բերաւ: Ղամբան երթալու միջոցնին Իրասքովիա՝ որ մէկ փափաք մը միայն ունէր, այսինքն անցագիր մը ընդունիլ, խօսեցաւ Եւայլէրի հետ աղերսագրին նկատմամբ, և ինչ հարկաւոր ծառայութիւն որ կը յուսար իրմէ: Ետքազ դարբար փիլիսոփան գրել չէր գիտէր. խոստովանեցաւ որ ինքզինքը դերձակութեան տալէն ետքը բոլորովին թողուցեր էր մատենագրութեան զբաղիւր. բայց սորվեցուց իրեն թէ կար քաղքին մէջ մէկ մարդ մը որ կրնար իր

անհկալու թիւնը լեցրնել: Բրասքովիա ուրախու թեամբ տուն եկաւ, և կը մըտած էր մէկէն երկրորդ օրը այս օգտակար խորհուրդն 'ի գործ դնելու: Երբոր հօրը քով գնաց՝ որ քանի մը մարդկանց հետ զբաղած էր, Եայլէր սկսաւ պարծիլ իրեն ըրած ծառայութեանը վրայ, և Սրբուհի Բրասքովիան մէկ հրաշք մըն ալ գործելու աշխատութեանէն ազատեցի, ըսաւ. և այս ոճով ուրիշ չարալեզու կատակաբանութիւններ ալ ըրաւ, բայց շփոթեցաւ աղջկան տուած այս պատասխանէն՝ որ ըսաւ. « Ինչպէս կրնայի բոլոր յոյս Մտուծոյ բարութեանը վրայ չգնել. մէկ վայրկեան մը միայն աղաչեցի իրեն առուակին եզերքը, և թէ որ կտաւ ինքն իրեն ալ չէ՛ գոնէ առանց ինծի եկաւ, և մէկ անհաւատի մը ձեռքով. ուրեմն հրաշքը կատարուեցաւ և ալ ուրիշ չեմ խնդրեր Մտուծմէ: », Եյս պատասխանին վրայ ամէն հոն եղողները Եայլէրին վրայ սկսան խնտալ, որ սաստիկ նեղացած ելաւ գնաց: — Հետզհետէ շատ առիթներու մէջ պիտի տեսնենք Բրասքովիայի արթնամտութիւնը զորն ամենայն տագնապեցուցիչ պարագաներու մէջ ալ չըկորսնցուց:

Երկրորդ օրը փութաց այն նոր լըսած մարդուն երթալու խօսելու, և անկէ իմացաւ որ պէտք էր ինքը ստորագրեր աղերսագրին: Երողը յանձն առաւ պահանջուած կերպով կատարելու ամէն բան. լմնալէն վերջը Երբուլֆ քիչ մը դէմ գնելէն ետքը հաւանեցաւ որ խաւրուի, և ասիկայ յարմար առիթ մը սեպեց ուրիշ նամակ մ'ալ յուղարկելու իրեն անձնական գործողութեանցը վերաբերեալ:

Եյն վայրկեանէն վերջը ալ աղջկան նեղութիւնն անցաւ, առողջութիւնը հաստատուեցաւ, և ծնողքն ալ շատ ուրախացան տեսնելով որ նորէն իրեն բնական զուարթութիւնը ստացաւ: Եյս ուրախայի փոփոխութեան որատաճան էր իրեն ստուգապէս անցագիրն ընդունելու յոյսը: Շատ անգամ կ'եր-

թար Երբուլֆի ճամբուն վրայ կը քալէր յուսալով որ թղթաբեր մը հասնի: Թղթաբերին ձիերը փոխելու կայանին առջևէն կ'անցնէր և կ'ուզէր խօսել անոր ծեր գլխաւորին հետ որ նաև Եյնի ուղղուած նամակներուն բաժնողն էր: Եայց շատ ատենէ 'ի վեր բան չէր համարձակէր հարցնելու, վասն զի հետը բրտութեամբ վարուեր էր, և ծաղր ըրեր էր՝ գիտնալով իրեն ճամբորդութիւն ընելու խորհուրդը:

Եյ ամիս անցեր էր աղերսագրին խաւրուելուն վրայ, երբ օր մըն ալ եկան իմացուցին որ սուրհանգակ մը հասեր էր թղթատունը, քանի մը նամակ բերելով հետը այլ և այլ անձանց համար: Բրասքովիա մէկէն թղթատունը վազեց, ետևէն ծնողքն ալ եկան: Երբուլֆ իր անունը տալուն պէս՝ սուրհանգակը կնքած ծրար մը տուաւ իրեն որուն մէջը աղջկան համար անցագիր մը կար, և իրմէ մուրհակ մը առաւ: Եսիկայ ուրախութեան վայրկեան մը եղաւ ընտանեաց համար. այնչափ տարի բոլորովին երեսէ ձգուելէն վերջը իրենց համար յիրաւի շատ մեծ շնորհք երեցաւ այս անցագրին գալը. բայց ծրարին մէջ ամենեւին պատասխան չեկար Երբուլֆի անձնական հայցուածոցը: Իսկ աղջկանը նկատմամբ գրած էր որ ազատ է, և թէ մեծ անիրաւութիւն կ'ընեն թէ որ կամացը դէմ զինքը Սիպերիոյ մէջ պահեն:

Հօրը նկատմամբ բացարձակ լուութիւնը, հաստատել էր մանաւանդ իրեն թշուառութիւնը՝ քան թէ շնորհք մը: Եյ տխուր մտածութիւնս մոռցուց մէկէն այն ախորժն որ զգացեր էր տեսնելով քաղաքատեան զիջողութիւնը՝ յափշտակեց անցագիրը, և կրից առաջին վայրկեաններուն մէջ իմացուց թէ միայն ապահով ըլլալով որ պիտի ժրիտէին՝ հաւանութիւն տուեր էր աղերսագիր խնդրելու:

Բրասքովիա ծնողացը ետևէն տուն եկաւ առանց բան մը խօսելու, բայց լի յուսով և շնորհակալ ըլլալով Եյնի սուծոյ բոլոր ճամբուն երկայնութեա-

ը միջոց որ իրեն խնդիրքներէն մէկուն սեց : Հայրը անցագիրը խնամքով լաւ թի մը մէջ պլլելէն ետքը՝ զգեստեղիւսացը մէջ պահեց : Բրասքովիայի աչքին զարկաւ այս խնամքը և բարի գուակութիւն մը սեպեց, վասն զի կրնար գատուել : Տօրը ժխտեին ու չտալը Բստուծոյ առանձին մէկ խորհուրդը սեպեց՝ որ դեռ իրեն ճամբայ ելլալու ժամանակը չէր որոշած : Ետքը շուտ մը անտառը քաշուեցաւ և երկու ժամ սղօթքի կեցաւ վառվռուն երևակայութեամբը լիուրի զուարճութեան մը մէջ ընկղմած, և ամենևին իրեն ձեռնարկութեանը յաջողելուն վրայ տարաւոր չունենալով :

Բ, յո մանրամասն դէպքերը թերևս մանց չնչին ու տղայական երևան : այց երթոր տեսնանք այս դեռահասակ սղջկան մտածութիւնը իր յուսացանքէն և հաւանականութենէ աւելի յառողած, հանդերձ այն ամենայն արգելքներովն որոնց յաղթել պէտք էր, կը համոզուինք որ միայն մարդկային միջոցով անկարելի էր իրեն առաջադրեալ նպատակին հասնիլը, և թէ այսպիսի բործոյ մը համար պէտք էր հասարակ էրինս խոսելու : Բրասքովիա ինչ որ հանդիպեր ամէն բանի մէջ Բստուծոյ մար կը դիտէր . « Երբեմն փորձուեցայ, այլ ոչ երբէք խաբուեցայ, կ'ըսէր, Բստուծոյ վրայ դրած վստահութեամբս » : Բանի մը որ վերջը հանդիպած մէկ դէպք մը աւելի զինքը քաջալերեց և տոխուեցան թերևս ծնողքը՝ մտքերին որոշելու : Իրեն մայրը առանց աւերորդապաշտ ըլլալու՝ կենաց ամենամանր դէպքերուն մէջ երբեմն ապաւային գուշակութիւններ գտնալով կը լուարձանար . չէր հաւատար դժբաղդ որերու՝ բայց կը զգուշանար երկուշաբթի օրերը բանի մը ձեռք զարնելու : Էր ախորժեր ամենևին աղամանին թափելը տեսնել : Երբեմն Բստուծաշունչը ձեռքը կ'առնուր և բաղդովն բանալով աչքին դպած առաջին իմաստին մէջ վերաբերութիւն մը կ'ուրէր գտնել իր վիճակին նկատմամբ,

կամ բարի գուշակութիւն մը հանել անկէ : Բ, յո կերպ բաղդ գուշակելը շատ սովորական է Բուսիոյ մէջ . որ երբ իմաստը աննշան կ'ըլլայ՝ նորէն կը սկստին մեկնել, և քիչ մը քաջքըշելով վերջապէս ուզած դարձուածքնին կուտան անոր : Թշուառները ամէն բանի կը յարուին, և առանց այսպիսի նախազուշակութեանց շատ հաւատք ընծայելու՝ ուրախութիւն մը կը զգան երբ անոնք իրենց ակնկալութեանը հետ կը միաբանին :

Երբուրք սովորութիւն ունէր ամէն իրիկուն իր ընտանեացը Բստուծաշունչէն զլուխ մը կարդալու . կանանց կը բացատրէր սլաւեան բառերը որ չէին հասկընար, և այս զբաղմունքս կարգէ դուրս ախորժելի էր իր աղջկանը : Եկ տխուր իրիկուն մըն ալ ոչ ատեն մեր իրեք առանձնակեացները սեղանատախտակի մը առջև էին, որուն վրայ դրուած էր Ե. Գիրքը . ընթերցմունքը լմնցեր էր և նսեմ լուութիւն մը տիրած էր մէջերնին, երբ Բրասքովիա դէպ ՚ի մօրը մծտիկնալով՝ միայն խօսակցութիւնը նորէն բանալու վախճանաւ, « Բաց, կ'աղաչեմ, Բստուծաշունչը, ըսաւ, և գտիր աջ երեսին տասնըմէկ երորդ տողը : », Եայրը փութով առաւ գիրքը և գնդասեղով մը բացաւ . վերջը աջ երեսին ինչուան տասնըմէկ երորդ տողը ով համրեց ու բարձր ձայնով կարդաց այս հետևեալ տողերը .

« Ան ատեն հրեշտակ Աստուծոյ կանչեց զԱբար յերկնից և ըսաւ . Ի՞նչ կ'ընես հոն, մի վախնար : »

Բստուծաշունչին այս կտորին յարմարութիւնն ու վերաբերութիւնն որոշեալ ճամբորդութեան հետ անանկ պարզ ու յայտնի էր՝ որ անկարելի էր չհասկընալը : Բրասքովիա ուրախութեամբ սիրտը լեցուած առաւ Բստուծաշունչը և կրկին կրկին համբուրեց այն երեսները : « Իրաւցնէ նոր բան », կ'ըսէր կ'ինը երկանը նայելով . բայց անիկայ չուզելով այս նիւթոյս մէջ իրենց խորհրդոյն հաւանիլ, բողոր ուզովը այս ծաղրական գուշակութեանց դէմ խօսելով « կարծէք դուք, ըսաւ

կնկանն ու Ռաբբոփային, որ գնդա- սեղով գիրք մը բանալով կրնաք հար- ցնել զՄստուած, և թէ ինքը արժա- նի սեպէ ձեր յիմարական մտածու- թեանցը պատասխան տալու : » Ետքը աղջկանը դառնալով, « Մտարակոյս, ըսաւ, հրեշտակ մը պիտի ընկերակցի քեզի հետ այս նորօրինակ ճամբորդու- թեանդ մէջ, և ծարաւած միջոցդ ար- բուցանէ պիտի քեզի : Ընս ըմբռներ թէ ինչ անմտութիւն է այսպիսի յոյ- սերով վստահանալը : »

Ռաբբոփայ պատասխան տուաւ որ բացարձակապէս չէր յուսար թէ իրեն այս ձեռնարկութեանը մէջ հրեշտակ մը երևնար ու օգնէր իրեն : « Մայց կը յուսամ, ըսաւ, և հաստատապէս կը հաւատամ որ իմ պահապան հրեշտակս զիս չի թողուր, և ես այս ճամբորդու- թիւնս պիտի կատարեմ, թէպէտ ինք- նին իսկ չուզէնամ : » Դրուի՞նք այս- չափ անկարծելի հաստատամտութեան վրայ կակղցեր էր. բայց ամիս մը ան- ցաւ առանց ճամբորդութեան վրայ մէկ խօսք մը ըլլալու : Ռաբբոփայ լը- ուիկ և շուարած անձ մը կը դառնար. միշտ միայնակ անտառներու և կամ ի- րեն բնակարանին մէջն էր, և ամե- նեւ զորովանաց նշան մը չէր երևցը- նէր իրեն ծնողացը վրայ. և որովհետև շատ անգամ սպառնացեր էր առանց անցագրի ճամբայ ելլալու, ծնողքը ի- րաւցնէ սկսան վախնալ որ չըլլայ թէ իր այս խորհուրդը կատարէ, և ան- հանգիստ կ'ըլլային երբոր սովորակա- նէն աւելի կը հեռանար տնէն. մէկ օր մըն ալ անանկ եղաւ որ ստուգիւ զինքը ճամբայ ելած կարծեցին. վասն զի Ռաբբոփայ եկեղեցիէն դառնալէն ետև՝ ուր որ միայնիկ գացեր էր, իրեն հասակակից պզտիկ գեղացի աղջիկնե- րու հետ մէկտեղ մերձակայ հիւզ մը մտեր և քանի մը ժամ ալ մնացեր էր հոն : Երբոր տուն դարձաւ՝ մայրը գըր- կեց զինքը արտօսարալից աչքերով, ու « Ըստ ուշացար, ըսաւ. մենք կար- ծեցինք որ զմեզ բողբոլին թողուցիր : — Վիչ ատենէն պիտի քաշէք այն

վիշտն ալ պատասխանեց Ռաբբոփայ որովհետև անցագիրը չէք ուզեր տալ ինձի. պիտի ցաւիք ան ատեն զիս այ չնորհքէս և ձեր օրհնութենէն զրկել նուդ համար : » Եւ խօսքերս առան- ամենեւին մօրը գորովանացը համապա- տասխանելու ըսաւ, և մէկ տխուր և այլայլած ձայնով մը՝ անանկ՝ որ բար- մայրը կարգէ դուրս զգաժուեցաւ, և զինքը հանդարտեցնելու համար խոս- տացաւ որ ալ իրեն ճամբայ ելլալու համար ընդգիծութիւն չհանէ, և թի- միայն հօրը թողտուութենէն կը կա- խուէր : Ռաբբոփայ ալ հրաման չէլ ինդրէր՝ բայց իր խորին տխրութեամբ կը փութացնէր այն հրամանը աւելի ճարտասանօրէն՝ քան որչափ որ չէլ կրնար ընել իրեն սրտեռանդն աղեր- սանօքը : Դրուի՞նք ինքնին չէր գիտէլ ինչ որոշելիքը :

Մէկ օր մը կինը աղաչեց իրեն որ երթայ քանի մը գետնախնձոր բեր- տանը քով մշակած պզտիկ պարտիզէն իսկ ինքը անշարժ և իր տխուր մտա- ծութեանցը մէջ ընկղմած՝ ամենեւին ուշադրութիւն չէր դնէր կնկանը խն- դիրքին. վերջապէս յանկարծ ինքն իրեն գալով « Երթանք, ըսաւ, իբրև թէ ինքզինքը խրախուսելով, օգն- դուն քեզի՝ ես ալ կ'օգնեմ քեզի : Ես խօսքերս ըսելէն ետքը բա՛հ մ առաւ և պարտէզն ինջաւ. ետևէն գը- նաց նաև Ռաբբոփայ ալ ու ըսաւ « Մտարակոյս, հայր իմ, պէտք է մեկ մեզի օգնենք թշուառութեան մէջ, և կը յուսամ նաև որ Մստուած օգն- պիտի ինձի՝ հրամանքիդ ընելիք աղա- չանացս մէջ և պիտի սիրտդ շարժէ : Ըստ ինձի անցագիրը, սիրելի և թը- շուառ հայր, հաւտա՛ որ Մստուած կամքն այս է : Անգէս ուրեմն բռնադա- տել աղջիկդ՝ որ հրամանքիդ չհնազան- գելու ահաւոր դժբաղդութեան մէջ ինկնայ : » Ետք ըսելով Ռաբբոփայ հօրը ծունկերը կը գրկէր և կը ջանա- ազդելու նաև անոր այն վստահութիւնը որով որ ինքը բողբոլած էր : Մայր- վրայ եկաւ. աղջիկն երդուրնցնելով

աչեց որ օգնէ իրեն զհայրը ողորբելու , այց բարի խաթունը չկրցաւ հաւա-
 իլ . թէպէտ սիրտ կ'ընէր իրեն ճամբայ
 լալուն հաւանելու , բայց չէր կրնար
 ափաքիլ ու խնդրել զայն : Սակայն
 որու լոֆ ալ երկար ատեն չկրցաւ դի-
 ննալ ասանկ սրտաշարժ բռնադատու-
 թեանց . գիտէր որ աղջիկը հաստա-
 լուն միտքը դրած էր՝ և կը վախէր որ
 լլայ թէ առանց անցագրի ճամբայ
 լլէ : « Ինչ ընեմ աս զաւակիս , պոռաց
 էկմը , պէտք է թողում որ երթայ : »
 Բրասքովիա ուրախութեանն ինքիրմէ
 ուրս ելած հօրը վիզը պլուեցաւ ու
 իրաւիբ գորովով « Բայտուլ եղիր , ը-
 աւ , որ չէս զղջար ինծի մտիկ ընելու գ
 յայ . պիտի երթամ , հայր իմ , այս
 իտի երթամ Բեգերսպուրկ , կայսեր
 որք պիտի ինկնամ . և Բստուած որ
 յս մտածու թիւնս ինծի ազդեց և հրա-
 մնքիդ սիրտը շարժեց՝ պիտի հաճի
 սև կակղացնելու կայսեր սիրտը 'ի
 որհս մեր :

« Ի՛հ պատասխանեց հայրը արտա-
 ուօք . կը կարծէս , աղջիկս , որ կրնաս
 օսիլ կայսեր հետ , ինչպէս որ կը խօ-
 սս հօրդ հետ Սիպերիոյ մէջ . ամէն
 ղմանէ թիկնապահներ իրեն պալա-
 նն մուտքը կը պահպանեն , և չես
 նար անոնց սեմէն անցնիլ : Բղքատ ,
 ւրացկան , առանց զգեստի , առանց
 անձնարարութեան ինչպէս պիտի հա-
 րձակիս կայսեր երևնալու , և ո՞վ
 եզ ներկայացնելու արժանի կը սե-
 լի : »

Բրասքովիա կ'ըմբռնէր աս դիտողու-
 թեանց ոյժը առանց վհատելու . ծա-
 կնախազգացութիւն մը կ'արիացը-
 ր զինքը ամենայն պատճառաց դէմ :
 Իրտեմ որ ձեր իմ վրաս ունեցած
 լծը վախ կ'ազդէ ձեզի , պատասխա-
 ց ինքը , այլ որչափ միջոցներ չունիմ
 սալու : Բտածէ կ'ազաչեմ , նայէ
 լափ անակնկալ յաջողութիւններ
 տուած ինծի շնորհեց , որովհետև
 լոր յոյսս իրեն վրայ դրի : Զէի գի-
 ր ինչպէս անցագիր մը գտնամ . ին-
 ր ընադատեց անհաւատին բերանը

սորվեցնելու ինծի զայն ունենալու մի-
 ջոցը : Ինքը կակղացուց Բոստուքի անտ-
 ղորելի քաղաքապետին սիրտը . վերջա-
 պէս՝ ձեր անընկճելի ընդդիմութեամբն
 հանդերձ հարկազրեց զձեզ որ թող
 տաք ինծի ճամբայ ելլելու : Բպահով
 եղէք ուրեմն , աւելցուց դարձեալ , որ
 Բստուած որ ինծի այնչափ արգելքնե-
 րու յաղթել տուաւ , և զիս ինչուան
 հիմա , յայտնապէս պաշտպանեց , պի-
 տի տանի նաև կայսեր ոտքը . անանկ
 խօսքեր իմ բերանս կը զնէ որ համու-
 զէն զինքը և հրամանքիդ տուած հա-
 ւանութեանը վարձք պիտի ըլլայ ա-
 զատութիւնդ : »

Բյս վայրկեանէս Բրասքովիայի ճամ-
 բորդութիւնն որոշուեցաւ , այլ հաս-
 տատապէս ժամանակը չսահմանուե-
 ցաւ : Ի որու լոֆ իր բարեկամներէն քիչ
 մը օգնութիւն գտնալու կը յուսար .
 գերիներէն շատը ստացուածք ունէին ,
 որոնցմէ ոմանք ուրիշ զիպուածներու
 մէջ՝ ընծաներ ըրեր էին իրեն , որ զգու-
 շութեան համար չէր առած . բայց այս
 առթիս մէջ միտքը դրեր էր որ շահի
 անոնցմէ : Ար փափաքէր նաև ճանա-
 պարհորդ մ'ալ գտնելու որ կարենայ
 ընկերակցիլ աղջկանը առաջին քայլե-
 րուն . բայց իրեն երկու ակնկալու-
 թեանց մէջն ալ խաբուեցաւ . իսկ
 Բրասքովիա ճամբայ ելլելը կը փու-
 թացներ : Բոլոր իրենց հարստութիւնն
 էր արծաթ բոլորէ մը , զոր ընդու-
 նայն տեղը աւելցնել փորձէին ետ-
 քը , որոշեցին աղջկան փափաքանայն
 համեմատ դառն անջատման օրը՝ սեպ-
 տեմբերի 8^ն , Ս . Բստուածածնայ
 ծննդեան օրը :

Հազիւ թէ այս լուրը քաղքին մէջ
 տարածուեցաւ բոլոր իրենց ծանօթնե-
 րը աւելի հետաքրքրութեամբ քան թէ
 մասնաւոր փութով մը աղջիկը տեսնե-
 լու եկան . բայց փոխանակ օգնելու և
 իրախուսելու զինքը , ընդհանրապէս
 պախարակեցին զհայրը երթալու հրա-
 ման տալուն համար . իսկ անոնք ալ , որ
 կրնային քիչ մը օգնել՝ այն դժբաղդ
 պարագաներուն վրայ խօսեցան , որ շատ

անգամ ընտիր բարեկամներն իսկ կ'արգելուն կարօտութեան մէջ իրարու օգնելու, և փոխանակ նպաստից և միութարութեանց, որ իրենք կը յուսային, միայն ձախորդ գուշակութիւններ թողլով ելան գնացին: Ասկայն երկու ամենէն աւելի աղքատ և անծանօթ գերիներ պաշտպանեցին Վրասքովիա, և քաջաբերեցին զինքը իրենց խորհրդով: “Շատ անակնունելի և ամենագիտութեան բաներ յաջողեր են, կ'ըսէին: ‘Իեռ կայսեր չգացած’ կրնայ պաշտպաններ գտնուլ որ իրեն համար խօսին, երբոր ճանչնան ու մեզի պէս սիրեն զինքը:”

Այս պատմութեան ծին կանուխ առաւօտանց այս երկու գերիները նորէն եկան վերջին բարե տալու իրեն և անջատմանը ներկայ գտնուելու. ամենայն մասամբ պատրաստ գտան զինքը իր մեծ ճամբորդութեանը համար, և երկարատենէ ՚ի վեր պատրաստած մահազը վրան կախած: Տայրը ինչպէս որ որոշեր էր իրեն տուաւ այն մէկ բողոք, բայց աղջիկը չէր ուզէր ամենեւին ընդունիլ. պատճառ կը բերէր թէ այն փոքրիկ գումարով չէր կրնար ինչուան Վեդերսպուրկ երթալ, և թէ իրենց հարկաւոր էր. սակայն հօրը բացարձակ հրամանովը ստիպուեցաւ առնելու: Այնպէս երկու աղքատ աքսորեալներն ալ ուզեցին քիչ մը բան ալ իրենք տալ. մէկը՝ պղնձէ երեսուն գրէք տուաւ, միւսը արծաթեայ քսաննոց գրէք մը, որոնցմով խել մը օր կրնար ապրիլ: Վրասքովիա չառաւ իրենց այս վեհանքն ընծան, բայց սաստիկ զգացուեցաւ. “Թէ որ, ըսաւ, Վստուած իմ ծնողացս յաջողութիւն չնորհէ, կը յուսամ որ դուք ալ մասնակից պիտի ըլլաք:”

Այս միջոցին տրեւոն առաջին ճառագայթները խցին մէջը զարկին. “Իամանակը հասաւ, ըսաւ Վրասքովիա, պէտք է որ բաժնուինք:” Ինքը, ծնողքը և երկու բարեկամները մէկէն նստան, ինչպէս որ սովորութիւն է Սուսաստանի որ այսպիսի պարագայի

մէջ կը կատարեն: Արբոր բարեկամը երկայն ճամբորդութեան մը պիտի ելլէ ճանապարհորդը՝ այն միջոցին վերջին բարե պիտի տայ՝ կը նստի, իրեն հետ մէկտեղ ամէն հոն ներկեղող անձինքը. վայրկեան մը այնպէս կենալէն ետքը՝ յորում օդին և ուր անտարբեր բաներու վրայ կը խօսուող կ'ելլեն, և կը սկսին գրկախանուիլ հանդերձ արտասուօք:

Այս արարողութիւնս որ պազ քով մը նայելով աննշանական բան կ'երևայ, ըստ ինքեան սիրելի և ախտախան բան մը ունի իր մէջը: Այս մէ երկայն ժամանակ կամ մշտնջենու որ բաժնուելէն առաջ՝ վայրկեան մը ալ մէկտեղ կը հանգչին, իբրև թէ բաղդը խաբելու և իրմէ այս կարճ մը զուարճութիւնն ալ գողնալու համար:

Վրասքովիա ծնկի վրայ եկած ծնողացը օրհնութիւնն ընդունեցաւ և քուլութեամբ բաժնուելով իրենց գրկութեանց ցյաւիտեան այն հիւզը որ մանկութենէ բանտ եղեր էր իրեն: Այնու աքսորեալները հետը մէկտեղ ընկերացան առաջին մղոնը. իսկ հայրն մայրը դրան սեմին առջև անշարժ կեցած երկայն ժամանակ ետեւէն կրնայ էին՝ ուզելով հեռուէն վերջին բարձրալ տալ. բայց Վրասքովիա ալ ետեւնայեցաւ և քիչ ատենէն աներևութացաւ:

Ի դուրսի և իր կիներ մտան անտեն իրենց օխուր բնակարանը որ անկէ վերջը շատ աւելի անապատ կ'երևար իրենց: Այնչաճերը առաջուրէն և լեւի միայնացեալ կ'ապրէին. իշխմանակիցները կ'ամբաստանէին զհայրն ինքն իր աղջիկը այնպիսի անխոհեմ ձեռնարկութեան մը մէջ ձգելուն համար, և ծաղը կ'ընէին զինքը այս նկատմամբ: Աստիկ կը ծիծաղէին մնաւանդ երկու գերիներուն վրայ որ իրենց պարզամտութեամբը չէին պահած Վրասքովիայի իրենց ըրած խօսմունքը նաև զիրենք ալ հոգալու. կը շնորհաւորէին իրենց բարի բաղդը ինչպէս չիմա այս տառապան

